

HUVAYDONING “ROHATI DIL”ASARI

Meliboyeva Shaxzoda Abdug‘appor qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti “Filologiya” fakulteti 2-kurs talabasi

Tel: +99895 329 09 63

Email: shaxz0da.m396@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada Rohati dil asarining tasavvufiy mohiyati, g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari hamda ma‘naviy-axloqiy qarashlari tahlil qilinadi. Asarda ilohiy ishq, qalb pokligi, sabr va komil inson g‘oyalarining badiiy talqini yoritiladi. Shuningdek, Huvaydo ijodining turkiy adabiyotdagi o‘rni va asarning ma‘rifiy ahamiyati ochib beriladi.*

Kalit so‘zlar: *tasavvuf, ilohiy ishq, komil inson, qalb pokligi, ma‘rifat, sabr, irfon, mumtoz adabiyot, ruhiy kamolot.*

Abstract. *This article analyzes the mystical essence, ideological and artistic features, and spiritual and moral views of the work “Rokhati Dil”. The work highlights the artistic interpretation of the ideas of divine love, purity of heart, patience, and the perfect person. It also reveals the place of Huvaydo's work in Turkish literature and the educational significance of the work.*

Keywords: *mysticism, divine love, perfect person, purity of heart, enlightenment, patience, wisdom, classical literature, spiritual perfection.*

Аннотация. *В данной статье анализируются мистическая сущность, идеологические и художественные особенности, а также духовно-нравственные взгляды произведения «Рокхати Дил». В произведении освещается художественная интерпретация идей божественной любви, чистоты сердца, терпения и совершенной личности. Также раскрывается место произведения Хувейдо в турецкой литературе и его образовательное значение.*

Ключевые слова: *мистицизм, божественная любовь, совершенная личность чистота сердца, просветление, терпение, мудрость, классическая литература, духовное совершенство.*

XVIII asr O‘zbek mumtoz adabiyotining yirik vakillaridan biri bo‘lgan Huvaydo Sharq tasavvufiy tafakkurini xalqona ruh va chuqur badiiy mushohada bilan uyg‘unlashtirgan ijodkor sifatida alohida o‘rin egallaydi. Uning Rohati dil asari inson qalbining ma‘naviy olami, ruhiy poklanish va ilohiy haqiqat sari intilish masalalarini

yuksak badiiy mahorat bilan ifodalagan nodir manbalardan biridir. Asarda insonning ichki dunyosi, qalb iztiroblari, dunyoviy havaslardan voz kechish va ma'naviy kamolotga erishish jarayoni tasavvuf falsafasi asosida talqin qilinadi. Shoir nazarida insonning haqiqiy saodati moddiy boylikda emas, balki qalb osoyishtaligi va ilohiy muhabbatda mujassamdir. Shu bois "Rohati dil" nafaqat badiiy asar, balki insonni ezgulikka undovchi ma'naviy qo'llanma sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi globallashuv va axborotlar oqimi keskin kuchaygan davrda insoniyat turli ma'naviy tahdidlar, ruhiy bo'shliq va axloqiy tanazzul muammolari bilan yuzlashmoqda. Texnika va texnologiyaning jadal rivojlanishi inson hayotiga qulayliklar olib kirayotgan bo'lsa-da, ayrim hollarda odamlarning ma'naviy qadriyatlardan uzoqlashishi, qalb osoyishtaligini yo'qotishi va ruhiy iztiroblarga duch kelishiga ham sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, yosh avlod ongiga turli yot g'oyalar, ma'naviyatsizlik va loqaydlikning salbiy ta'siri kuchayib borayotgan bir sharoitda inson qalbini ezgulikka chorlovchi, uni komillik sari yetaklovchi ma'rifiy-badiiy asarlarning ahamiyati yanada ortmoqda. Shu jihatdan Rohati dil kabi asarlar yosh avlodni ma'rifat, poklik, sabr-qanoat va yuksak insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalovchi bebaho ma'naviy manba sifatida katta qadriyatga egadir.

XVIII asr o'zbek mumtoz adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo'lgan Huvaydo o'z ijodi orqali inson qalbi, ruhiy poklanish va ilohiy muhabbat masalalarini chuqur falsafiy hamda badiiy talqin qilgan ijodkor sifatida tanilgan. Uning Rohati dil asari Sharq tasavvufiy tafakkurining yuksak namunalaridan biri bo'lib, unda insonning ichki dunyosi, ma'naviy kamoloti va ruhiy tarbiyasi bilan bog'liq masalalar keng yoritilgan. Asarda insonning nafs bilan kurashi, dunyoviy havaslardan voz kechishi, qalbni poklash va ilohiy haqiqat sari intilishi tasavvuf falsafasi asosida chuqur badiiy mushohada bilan ifodalanadi.

Shoir nazarida insonning haqiqiy saodati moddiy boylik yoki mansabda emas, balki qalb pokligi, ruhiy osoyishtalik va Yaratganga muhabbatda mujassamdir. Shu bois asarda ilgari surilgan g'oyalar bugungi kun uchun ham nihoyatda dolzarb hisoblanadi. Chunki jamiyat taraqqiyoti avvalo inson ma'naviyati, uning axloqiy kamoloti va qalb tarbiyasi bilan chambarchas bog'liqdir. Rohati dil asari ana shu jihatlari bilan yoshlarni ezgulik, halollik, sabr-toqat, mehr-oqibat va komil inson fazilatlarini sari yetaklovchi muhim ma'rifiy qo'llanma vazifasini bajaradi.

Asarda tasvirlangan tasavvufiy qarashlar murakkab falsafiy tushunchalar orqali emas, balki sodda, ravon va xalqona uslubda ifodalanganligi bilan ham alohida ahamiyatga ega. Bu esa asarning kitobxon qalbiga tez yetib borishiga, undagi ma'naviy

g'oyalarning keng omma tomonidan chuqur anglanishiga xizmat qiladi. Huvaydo inson qalbini ilohiy nur maskani sifatida talqin etar ekan, uni gunoh, kibr, hasad va nafs kabi illatlardan poklash zarurligini ta'kidlaydi. Shu tariqa Rohati dil nafaqat badiiy-estetik qiymatga ega bo'lgan mumtoz asar, balki insonni ma'naviy barkamollikka undovchi, ruhiy poklanish va komillik sari yetaklovchi muhim ma'rifiy manba sifatida ham yuksak ahamiyat kasb etadi.

Asarning tasavvufiy mohiyat. Rohati dil asarining asosiy g'oyasi inson qalbining poklanishi va ruhiy kamolotga erishish masalasi bilan bog'liqdir. Shoir qalbni ilohiy nur maskani sifatida talqin qiladi va insonni nafs qulligidan xalos bo'lishga chorlaydi. Tasavvuf ta'limotiga ko'ra, insonning eng katta dushmani uning nafi hisoblanadi. Huvaydo ham nafsni qalbni zulmatga boshlovchi kuch sifatida tasvirlaydi. Shoir fikricha, nafs ustidan g'alaba qozongan insongina haqiqiy ma'rifatga erisha oladi.

Asarda sabr, tavakkul, qanoat va tavba kabi tasavvufiy tushunchalar chuqur falsafiy mazmunda ifodalangan. Ayniqsa, sabr insonni ruhiy yetuklikka olib boruvchi asosiy fazilat sifatida talqin qilinadi.

Ilohiy ishq va ruhiy poklanish talqini. Huvaydo ijodida ilohiy ishq inson qalbini poklovchi va uni haqiqat sari yetaklovchi ruhiy qudrat sifatida namoyon bo'ladi. Shoir ishqni oddiy hissiy kechinma emas, balki Haqni anglash vositasi sifatida talqin qiladi. Asardagi oshiq obrazi ruhiy kamolot sari intilgan inson timsolidir. Oshiqning qalbida yuz beradigan iztiroblar va ma'naviy kechinmalar orqali insonning ichki olami yoritiladi. Shoir muhabbat orqali inson qalbining ilohiy nur bilan yuksalishini mahorat bilan tasvirlaydi. Tasavvuf falsafasida ishq va ma'rifat bir-biri bilan chambarchas bog'liq tushunchalar hisoblanadi. Huvaydo ham ana shu ruhiy uyg'unlikni badiiy ramzlar va hikmatli baytlar orqali ta'sirchan ifodalaydi.

Asarning poetik xususiyatlari. Rohati dilning badiiy qudrati undagi sodda, ravon va musiqiy uslubda yaqqol namoyon bo'ladi. Shoir murakkab tasavvufiy g'oyalarni xalqona ifodalar orqali tushunarli shaklda bayon etgan. Asarda tashbeh, istiora, tazod va ramz kabi badiiy san'at vositalari keng qo'llangan. Qalb, nur, ishq, yo'l va oshiq kabi obrazlar tasavvufiy ma'nolarni ifodalovchi poetik vosita sifatida xizmat qiladi. Shoirning hikmatlarga boy uslubi asarning didaktik ruhini kuchaytiradi. Har bir baytda axloqiy xulosa va ma'naviy saboq mujassam bo'lib, asarning ta'sirchanligini oshiradi.

"Rohati dil"ning ma'naviy-ma'rifiy axamiyati. Bugungi kunda Rohati dil yosh avlod ma'naviy tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Asarda ilgari surilgan poklik, sabr, mehr-oqibat va qanoat kabi g'oyalar inson kamoloti uchun muhim axloqiy mezon hisoblanadi. Asar insonni ezgulikka, qalb pokligiga va ma'naviy uyg'oqlikka chorlaydi.

Shu jihatdan u nafaqat tasavvufiy asar, balki umuminsoniy qadriyatlarni targʻib qiluvchi yuksak badiiy meros sifatida qadrlanadi.

Rohati dil oʻzbek mumtoz adabiyotining yuksak maʼnaviy-falsafiy durdonalaridan biridir. Asarda inson qalbi, ilohiy ishq, nafs bilan kurash va komil inson gʻoyalari yuksak badiiy mahorat bilan ifodalangan. Huvaydo inson ruhiyatini chuqur tahlil qilib, qalb pokligi va maʼnaviy kamolot masalalarini tasavvuf falsafasi bilan uygʻun holda tasvirlaydi. Asarning badiiy qudrati uning xalqona uslubi, hikmatlarga boyligi va falsafiy teranligida namoyon boʻladi.

“Rohati dil” bugungi kunda ham insonni ezgulikka, maʼrifatga va komillikka chorlovchi bebaho maʼnaviy manba sifatida oʻz ahamiyatini saqlab kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Soʻfi Olloyor. Sabot ul-ojizin. - Toshkent: Sharq nashriyoti, turli yillarda chop etilgan nashrlar.
2. Qayumov A. Oʻzbek mumtoz adabiyoti tarixi. - Toshkent: Fan, 1998.
3. Hasanov B. Tasavvuf va oʻzbek adabiyoti. - Toshkent: Universitet, 2015
4. Abdulhakim Karomiy. Tasavvuf asoslari va tariqatlar tarixidan. - Toshkent: Movarounnahr, 2004.
5. Zohidov H. Mumtoz adabiyot tahlili. - Toshkent: Akademyashr, 2010.
6. Schimmel A. Mystical Dimensions of Islam. - Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1975.
7. Abdurahmonov Gʻ., Shukurov Sh. Hozirgi oʻzbek adabiy tili. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2010.
8. Rahmatullayev Sh. Oʻzbek tilining izohli lugʻati. – Toshkent: Fan, 2006.
9. Nurmonov A., Mahmudov N. Oʻzbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: Fan, 2012.